

Elisabeta POP

I-ar fi plăcut și autorului

Trăind alături de colegii lor maghiari, artiștii ardeleni au fost, mereu, ceva mai la curent cu dramaturgia și cu spectacolele în limba maghiară din Ungaria vecină. Scrise în 1966 și 1967, *Joc de pisici* și, respectiv, *Familia Tót* au ajuns, ca să zic așa în România, ca texte și ca ecouri la spectacolele din Ungaria, puțin timp de la apariție. Un mare turneu budapestan la București, cu *Joc de pisici*, a întregit oarecum imaginea despre talentul cu totul original al lui Örkény István. Jucând-o vreme de patru sau cinci stagiuni, pe de-acum celebra *Doamnă Orban*, marea actriță Sulyok Maria, după 300 de reprezentații devenise o legendă vie... La Târgu Mureș sau la Teatrul „L.S. Bulandra”, Kovács György sau Ioan Taub și-au încercat forțele pe acest text bizar, dar fermecător... Mari actori au dat viață insolitelor personaje ale acestei tragicomedii: Rannai Bella, Töröcsik Mari, Szamosy Kornelia, Vali Voiculescu-Pepino, Beate Fredanov, Fory Etterle ș.a.

„Ce soi de comedie o mai fi și asta – se spune că ar fi exclamat la premieră un important critic maghiar. Că mie unul mi s-au umezit ochii la final...” După care a făcut o pasiune pentru piesă, scriind despre ea un frumos și consistent eseu... Nu numai curaj, ci și un talent deosebit i-au trebuit lui Örkény István pentru a se apropia cu înțelegere și cu duioșie de universul atât de fragil și delicat al așa-numitei vârste a treia. Vârstă căreia, iată, i se potrivește cum nu se poate mai bine registrul tragicomic; bătrânii, indiferent de gradul lor de cultură și de educație, fiind un amestec înduioșător de înțelepciune și clovnerie, de romantism desuet și

adesea de răutate infantilă, ceea ce-i face nu de puține ori grotești și plini de poezie în același timp. *Doamna Orban* este o femeie din această categorie: la fel ca neuitata Cabirie felliniană, ea vrea să se bucure, senină și plină de candoare, de iubire și prietenie, până la moarte. Nimic din sentimentele vârstei tinere nu o ocolesc: dragoste, gelozie, gând adolescentin de sinucidere când află că e înșelată etc. La 62 de ani ea se comportă ca la 20, pentru că inima ei a rămas tânără, chiar dacă trupul ei a îmbătrânit, chiar dacă a devenit „o babă șleampătă”, nimeni nu se mai miră că cei mai mulți râd de ea, o iau peste picior, o cred nebună. Întrebarea care ne urmărește însă este: oare cine sunt normalii, ei, copiii *Doamnei Orban*, indiferenți și egoiști, preocupați numai și numai de carierele lor – *Paula*, perpetua infidelă, capabilă de trădarea prieteniei, *Viktor*, artistul bătrân și depășit, capricios și mândru, așteptând dragoste și dăruire din partea femeilor, dar incapabil să dăruiască un strop de tandrețe, mama lui, arțagoasă și posesivă, legată ombilical de flăcăul ei bătrân... sau *Șoricelul* mic și tandru, neuitând să intre în jocul pisicilor... bătrâne, ori *Doamna Orban*, nicidecum o cochetă, dar mereu un om adevărat, sincer, iubitor, credul, visător... sufletește tânără, tânără... E simplu, pare simplu să observi de pe margine că o doamnă bătrână, cam zăpăcită, purtând pantofi scâlțiați sau desperecheați, rochii demodate sau de împrumut, pălării aiurite... e îndrăgostită până peste urechi de tenorul *Viktor*, îl urmărește, simte că e trădată de două ori – și de *Paula*, prietena ei și de omul iubit, luptă pentru el, vrea să se sinucidă, nemaivăzând ce rost are să trăiască după atâtea decepții...

Nu poți să nu observi însă cât de liberă este *Doamna Orban*, ce spirit liber posedă... mâța asta bătrână și simpatică, cât de puțin conformistă este ea, infinit mai liberă decât tinerii din jurul ei... Plină

și de surprize și de neprevăzut, cu ea nu te poți plictisi niciodată, pentru că ea n-a uitat să se joace și știm bine că spiritul ludic dă măsura adevăratei tinereți... Și dacă, în final, ursuza și sobra *Gizi*, sora din străinătate ținută în scaunul cu rotile, intră în jocul de-a șoricelul și pisica, înseamnă că a revenit la viață, la autentic, la firesc, la normal, lăsând altora ipocriziile, prefăcătoriile, minciunile împăciuitoare, liniștitoare...

Regizorul Parászka Miklós a văzut desigur numeroase montări cu celebra piesă a lui Örkény. Motiv pentru care semnează la Oradea un spectacol numai aparent „cuminte“, de fapt polemic în datele lui esențiale. În primul rând, propunând rolul *Doamna Orban*, cu un curaj răsplătit de succes, unei actrițe aflată la jumătatea carierei, încă tânără și frumoasă, dar, ca actrița nr. 1 a trupei maghiare, capabilă să se îmbătrânească și să se urâtească fizic, lăsând drum liber sufletului să se descopere, să se arate în toată frumusețea lui. Talentul de excepție al actriței și-a pus și de data aceasta cuvântul: jocul ei este rafinat și nuanțat, firescul nu este nicidecum unul al străzii, al cotidianului, ci unul artistic, de mare subtilitate. Csiky Ibolya, căci despre ea vorbim, interpretează strălucită a celor mai importante roluri din marele repertoriu (de unde nu lipsesc Shakespeare și Cehov, Madach și Caragiale, tragicii greci și comedia contemporană), nu numai că a acceptat, dar a și dorit să-și încununeze cei 30 de ani de actorie pe scena orădeană cu acest rol dificil și generos totodată.

Dacă ne gândim că tot 30 de ani sărbătorim cu acest prilej și actorii Márton Erzsébet și Czintos Jozsef, interpreții excepționali ai celorlalte două personaje importante ale piesei, *Giza* și *Viktor*, constatăm că spectacolul a fost unul... jubiliar. De unde și aplauzele binemeritate care nu se mai sfârșeau, din seara premierei. Flori, discursuri,

vorbe frumoase, îmbrățișări, aplauze – hrană dorită și binecuvântată de artiști, mai ales în vremuri nu tocmai prielnice artei...

În rolul *Gizei*, cum spuneam, o altă actriță încă tânără și foarte frumoasă, Márton Erzsébet, i-a oferit personajului, în afară de părul cărunț strâns elegant într-un coc mic, bătrânesc, o rochie neagră sobră, o înțelepciune uscată, o distincție oarecum impusă din afara ființei ei, a femeii frustrate, silită să-și ducă viața în scaunul cu rotile, dar visând neconținut la zilele senine și fără griji ale copilăriei atât de îndepărtate. Jocul actriței este marcat de o rezervă rece, distantă, nici un gest nu trădează zbaterile ei interioare, până în final când, surpriză, se dezlănțuie și intră în... jocul de-a pisica... O face frumos, într-un amestec de vis și realitate sau, cine știe, de viață și moarte...

În rolul *Viktor*, tenorul îmbătrânit în tabieturi și egoisme, actorul invitat în spectacol, Czintos Jozsef, refuză să copieze jocul și maniera de abordare ale altor interpreți. El a găsit pentru personajul său atât de antipatic puțină milă, arătându-ne fețele etern valabile ale bărbaților obișnuiți să fie cocoloșiți și adulați de femei care le cad la picioare cu iubire și admirație. Nici un exces, nici o ostentație, doar măsură și profesionalism.

În celelalte roluri, de mai mică întindere, dar importante în economia spectacolului, Halasi Erzsébet aduce o *Paula* plăcută, dar de o viclenie femeiască și o duplicitate care atrage antipatia spectatorilor: ea are încă suficiente capcane și mreje pentru a-l atrage pe *Viktor*, cu toate că se plânge de dureri la rinichi sau de inconvenientele bătrâneții.

Gajay Ágnes – în rolul *Șoricelului* – are candoare și sinceritate, știind să dăruiască, fără strop de interes sau ironie, căldura sufletească și iubire adevărată. Se vede bine că maestra alături de care ucenicește cu folos tânăra actriță a primit-o cu generozitate,

dezvăluindu-i câte ceva din secretele meseriei. Se simt bine împreună, lucru lăudabil, dacă ne gândim și la alt, la cu totul alt tip de posibile relații scenice. Bányai Irén aduce pe scenă o mamă (mama lui Viktor) arțăgoasă și posesivă, rea și incapabilă să accepte despărțirea de fiul ei, un copil... bătrân și capricios. Profesionistă serioasă, actrița arată și acum, într-un rol mic, ce multe și solide calități artistice posedă.

Fără a impresiona în mod deosebit, dar rezolvându-și temeinic partiturile, Kovács Enikő (*Ilus*) și Giacomello Roberto (*Iózsí*) completează în mod fericit distribuția. Ei sunt copiii insensibili și indiferenți ai *Doamnei Urban*, cei care n-o înțeleg pe mama lor, judecând-o cu măsurile lor... Borsos Barna (*Chelneru*) are în priviri, la fiecare apariție, înțelegerea și complicitatea de care *Doamna Urban* are nevoie.

Decorul (Meleg Vilmos) este strict funcțional, obiectele având însă aproape o legătură de rudenie cu stăpâna lor, fiind deci bine alese și bine puse în valoare. Costumele (Kelemen Kata) au personalitate, „joacă” aș zice, cu personajele lor. Când îmbrăcată ca un pom de Crăciun, caraghioasă dar înduioșătoare, *Doamna Urban* poartă niște haine care nu s-ar mai potrivi nimănui: acelea ale personalității ei inconfundabile.

Teatrul de Stat din Oradea, Trupa Szigligeti – *Joc de pisici de Örkény Istvan*. Regia artistică: Parászka Miklós. Asistent regie: Kiss Tőrek Ildikó. Decor: Meleg Vilmos. Costume: Kelemen Kata. Ilustrația muzicală: Mandrédi Annamária. Distribuția: Csiky Ibolya – Premiul „Poor Lili” și Premiul „Szentgyorgyi István”, Márton Erzsébet, Csintos József, Halasi Erzsébet, Gajai Ágnes, Kovács Enikő, Bányai Irén, Giacomello Roberto, Borsos Barna. Data premierei: 5 mai 2000.

Csintos Jozsef,
Csiky Ibolya
și
Márton Erzsébet

Foto:
Vasile Gheorghe